

Bänkskivan, hemmets främsta arbetsplats - tufft arbetsklimat ställer höga krav

Varför hittar man en bänkskiva till fyndpris på byggvaruhuset? Vad spelar det för roll varifrån träet kommer? Och varför spricker den nya skivan efter bara några månader? Att ta sig tid att läsa det finstilla kan vara den avgörande skillnaden mellan ett lyckat och ett misslyckat köp. För en omsorgsfullt vald träbänkskiva kan hålla i 25 år eller mer.

Vare sig man har en kokvrå eller ett stort familjekök, är det just på bänkskivan som i stort sett allt arbete utförs. Här hamnar tunga matkassar, vassa bestick, skvättigt stekflott och kladdig disk om vartannat - flera gånger om dagen. Med tanke på ett sådant tufft arbetsklimat har man rätt att ställa höga krav vid valet av bänkskiva. Och, vid närmare eftertanke, har bänkskivan all rätt att ställa krav på sin ägare.

En bänkskiva av massivt trä tål inte värme och vätskor som en stensliva. Den kan inte heller köpas i lika många färger och utföranden som laminat och akrylsten. Men en träbänkskiva är oslagbar om man vill ge ett varmt intryck till sitt kök. Och trä är ett naturmaterial som åldras med värdighet. Varje skiva är unik i sitt slag och dess utseende kan varieras genom olika ytbehandling, såsom olja eller vax. För gemene man är det dock svårt att skilja en bra bänkskiva från en dålig. Men med en titt på fakta från trävaruhandeln, kan även en vanlig konsument göra ett informerat och gott val. För i korthet är tre saker avgörande för bänkskivans hållbarhet; virkets kvalitet, dess hantering från skog till konsument, samt löpande underhåll av bänkskivan.

Olika träslag har olika hårdhet och därigenom hållbarhet. Detta återspeglas ofta i priset. Men den som någon gång har varit i färd med att köpa eller byta ut en bänkskiva har med stor säkerhet kunnat konstatera att prisskillnaden är stor - även om man jämför bänkskivor av samma träslag. På byggvaruhuset kan man till exempel hitta oljade bänkskivor av ek till fyndpris. Men det är just här man bör se upp. För det är faktiskt också skillnad på ek och ek.

Granska virkets kvalitet

Varje stock innehåller trä av varierande kvalitet, beroende på varifrån i stocken träet kommer. Inom möbelbranschen brukar man skilja virkets kvalitet enligt en A-, B- och C-skala. Ju längre trädet får växa, desto mer kärnvirke bildas och desto bättre blir virket. Kärnvirke innehåller en lägre fuktighet och får därför en högre densitet och mörkare färg än andra delar av virket. Genom sin kompakthet är kärnvirket dessutom mer motståndskraftigt mot röta och insektsangrepp än det yngre virket, den så kallade splintveden. Inte helt oviktigt, då virket ofta ligger kvar i skogen i väntan på vidare transport.

Bänkskivor av hög kvalitet är tillverkade av kärnvirke. Kärnvirket är tätare, hårdare och därmed tåligare - och kan därför naturligt uppfylla de ganska tuffa krav man också bör ställa på en bänkskiva. När kärnvirket ska utvinnas ur stocken strävar man efter att få så långa och breda partier som möjligt. Trots det uppstår en stor mängd spill, vilket innebär en högre kostnad för slutprodukten.

I bänkskivor av sämre kvalitet finns både kvistar, färgskiftningar och ibland även rester av trädets bark. Yngre delar av stocken, splintveden, har alltså använts och den färdiga bänkskivan kan därmed säljas till en lägre kostnad. Även vid produktion av stavlimmade bänkskivor kan trä av varierande kvalitet - även spill - användas, eftersom det är just smala och korta träbitar som då skarvas ihop. Krasst uttryckt: ju smalare stavar, desto lägre krav har ställts på trädets kvalitet. Därför är bänkskivor med många mindre stavar också ofta billigare.

Föga förvånande kostar alltså en bänkskiva av god kvalitet mer. I gengäld håller den bra mycket längre.

Alltför fuktigt trä spricker

Tyvärr räcker det inte alltid att man ställer höga krav på virket. Man måste även försäkra sig om att materialet har torkats enligt svenska normer. Om inte, riskerar bänkskivan att spricka eller slå sig då den kommer in i det svenska kökets torra luft.

Efter avverkningen transporteras virket till sågverken. Innan virket blir brädor och plank torkas det i särskilda torkugnar. I stora delar av Europa nöjer man sig med att torka virket till en relativ fuktighetsgrad på cirka 14 procent. Men i Sverige ställs tuffare krav än så. På grund av vårt kalla klimat har svenska snickeriförbundet satt upp en riktlinje för fuktighetsgraden i möbeltorr virke på mellan sex och nio procent, just för att den färdiga produkten ska hålla en kvalitet som är varaktig.

Den som köpt en bänkskiva som torkats till alltför hög luftfuktighet kommer med största sannolikhet därmed bli besviken. Allra värst råkar man ut om produkten dessutom är färdigoljad från butik, eftersom den alltför höga fuktigheten då redan förseglats inne i träet. Förr eller senare - när solen lyser på eller när luften blir torr på vintern - kommer en sådan bänkskiva att spricka.

Seriösa köksleverantörer ställer alltså inte bara höga krav på virkets kvalitet, utan också på sina leverantörer och deras rutiner för att hantera virket. Som kund bör man därför försäkra sig om att köksleverantören kan svara för virkets ursprung och tidigare hantering.

Montering och underhåll avgörande

Trä är ett naturmaterial som fortsätter att leva även efter avverkningen. Träet strävar konstant efter att hålla samma relativa luftfuktighet som omgivningen och krymper vid låg luftfuktighet och sväller vid hög luftfuktighet. En normal fuktighetsgrad inomhus ligger på ca 50-60 procent vilket för en bänkskiva brukar medföra en rörelse med ca 1-2 mm på bredden. Ökar fuktigheten till 85 procent kan dock skivan röra sig med hela 10 mm. Därför är det viktigt att den monteras med möjlighet till visst svängrum. En bänkskiva bör alltid skruvas fast och inte limmas. Man bör borra rejäla hål - minst 10 mm - i konsolen eller underskåpets sarg, och kompensera med stora skruvhuvuden eller brickor. Man bör också se till att det finns 5 mm luftspalt mellan skiva och bakomliggande vägg.

Ute i naturen utgör träd en naturlig del av det ekologiska kretsloppet. Utan behandling bryts alltså materialet ned. När skivan monterats ska den omedelbart oljas in för att ersätta den fukt som gått förlorad. Därefter ska skivan oljas in ett par gånger i veckan till att börja med, senare någon gång per månad. Hur skivan sköts de första sex månaderna är avgörande för hur den ser ut om 10 år.

Text: Pauline Josephson, Culimar Köksgrossisten, folder "Trävarans kvalitet"

Culimar är en köksgrossist verksam i Stockholm sedan drygt 20 år. Företaget har specialiserat sig på att ge god service, kunskap och ett brett sortiment till små byggföretag och till privatpersoner som själva renoverar eller bygger sitt kök. Culimars sortiment består - förutom bänkskivor av god kvalitet - av köksinredningar från de allra bästa svenska och finska leverantörerna. Utan mellanhänder får kunden kunnig vägledning och undviker extra kostnader. Culimar hjälper också till med montering av kök vid behov.

Välkommen.